■ کارشناسان و صاحبنظران اقتصادی معتقدند تجارت با همسایگان مزایای بسیاری دارد که از جمله آن می‌توان به کوتاه بودن مسیر و صرفه‌جویی در هزینه‌ها اشاره کرد. از سوی دیگر نزدیکی فرهنگی و اقتصادی کشورهای هم‌مرز می‌تواند در تامین نیازهای بازارهای صادراتی و وارداتی کمک‌کننده باشد و به همین دلیل است که رئیس‌جمهور خواستار ایجاد دیپلماسی اقتصادی مناسب برای افزایش مبادلات با ۱۵ کشور هم‌مرز با ایران شده است

افزایش ۱۱۹ درصدی میزان تجارت ایران در سال ۱۴۰۰ با کشورهای حوزه خزر

تجارت در سرزمین‌های شمالی

کم‌اثر شدن تحریم‌های مالی غرب با فعال شدن مناسبات تجاری با کشورهای منطقه

گروه اقتصادی: یکی از مهم‌ترین عقبگردهای ایران در دهه ۹۰ کاهش تجارت با کشورهای منطقه بویژه همسایگان استراتژیک شمالی بود. این اتفاق که ماحصل سیاست‌گذاری‌های اشتباه دولت‌های یازدهم و دوازدهم بود، در سال‌هایی منجر به منفی‌شدن تراز تجاری ایران و در نتیجه کاهش ارزآوری کشور شد. با آغاز به کار دولت سیزدهم، یکی از وعده‌های انتخاباتی سیدابراهیم رئیسی، رشد تجارت و افزایش سهم صادرات غیرنفتی با کشورهای همسایه و افزایش حداقل ۲ برابری آن بود. رئیس دولت سیزدهم بر این موضوع تاکید داشت که توسعه تجارت با همسایگان و کشورهای منطقه اولویت سیاست خارجی دولت خواهد بود. بر همین اساس از ابتدای فعالیت دولت جدید تاکنون شاهد مذاکرات گسترده و بهار دیپلماسی اقتصادی و تجاری با کشورهای همسایه و منطقه برای توسعه سطح مناسبات هستیم. به طوری که تجارت ایران با ۷ کشور شمالی و شمال غربی خود ۱۱۹ درصد افزایش پیدا کرده است. کارشناسان و صاحبنظران اقتصادی معتقدند تجارت با همسایگان مزایای بسیاری دارد که از جمله آن می‌توان به کوتاه بودن مسیر و صرفه‌جویی در هزینه‌ها اشاره کرد. از سوی دیگر نزدیکی فرهنگی و اقتصادی کشورهای هم‌مرز می‌تواند در تامین نیازهای بازارهای صادراتی و وارداتی کمک‌کننده باشد و به همین دلیل است که رئیس‌جمهوری خواستار ایجاد دیپلماسی اقتصادی مناسب برای افزایش مبادلات با ۱۵ کشور هم‌مرز با ایران شده است.

■ **رشد تجارت ایران با همسایگان**

بر اساس آمارهای موجود، کشورهای همسایه ایران در هر سال بیش از هزار میلیارد دلار واردات دارند و اگر ایران بتواند تنها بخشی از این سبد وارداتی را به خود اختصاص دهد، سهمی بزرگ در بازار صادراتی منطقه به دست خواهد آورد. در مجموع ۱۵ کشور با ایران مرز مشترک (آبی یا خاکی) دارند؛ با جمعیتی حدود ۵۰۰ میلیون نفر.

آمارها نشان می‌دهد صادرات کالاهای ایرانی به ۱۵ کشور همسایه از ابتدای شهریور تا پایان بهمن ۱۴۰۰ بیش از ۴۴ میلیون و ۵۲۹ هزار و ۱۸۵ تن به ارزش ۱۵ میلیارد و ۶۷ میلیون و ۲۴۴ هزار و ۶۲۵ دلار بود که رشد ۴۴ درصدی در وزن و ۴۸ درصدی در ارزش را ثبت کرد. سال گذشته ایران ۴۸،۵ میلیارد دلار صادرات غیرنفتی داشت که حدود ۲۵ میلیارد دلار آن به کشورهای همسایه بود که بیش از ۱۶ میلیارد دلار آن در زمان دولت سیزدهم رقم خورد. در نتیجه این سیاست‌ها حجم تجارت کشور (صادرات و واردات) با همسایگان به بیش از ۱۰۰ میلیون تن و در ارزش به ۵۱ میلیارد دلار رسید، در حالی که کل حجم تجارت ایران و کشورهای اروپایی به یک میلیارد دلار هم نمی‌رسید.

■ **کشورهای شمالی مهم‌ترین شرکای تجاری ایران**

افزایش مبادلات تجاری با کشورهای شمالی یکی از اهداف مهم دولت سیزدهم است. ایران از شمال و شمال غربی با کشورهای جمهوری آذربایجان، ارمنستان، ترکیه و ترکمنستان مرز مستقیم و با ازبکستان و روسیه مرز غیرمستقیم دارد. این کشورها ظرفیت بالقوه‌ای برای برقراری ارتباطات تجاری با ایران دارند که متاسفانه در سال‌های گذشته این ظرفیت‌ها مغفول مانده است. کریدور شمال-جنوب یکی دیگر از ظرفیت‌های مغفول مانده شمال ایران برای تجارت است که در چند ماه اخیر توجه بیشتری به آن شده و شاهد ترانزیت‌های آزمایشی از آن هستیم. آنچه مسلم است گسترش روابط سازنده با کشورهای همسایه بویژه کشورهای اوراسیا از طریق استان‌های شمالی می‌تواند بازدهی بسیار بالایی در جذب سرمایه‌گذار خارجی داشته و در بی‌اثر کردن تحریم‌ها نقش بسزایی ایفا کند که باید بتوان از این ظرفیت به نحو احسن استفاده کرد.

■ **ترکمنستان**

ترکمنستان همسایه شمال شرقی ایران، کشوری به مساحت ۴۸۸ هزار و ۱۰۰ کیلومتر مربع و با جمعیت ۵ میلیون و ۹۰۰ هزار نفر، از همسایگان مهم ایران است که ارتباطات تجاری قابل توجهی با بیش از ۷۰ کشور جهان دارد.

طبق آمار ارائه شده از سوی سازمان توسعه تجارت، در سال ۹۹ حجم کل تجارت ایران با ترکمنستان معادل ۱۴۱ میلیون و ۶۸۱ هزار و ۴۹ دلار بود که از این میزان ۱۳۶ میلیون و ۶۰۳ هزار و ۳۰۰ دلار سهم صادرات ایران به ترکمنستان و ۵ میلیون و ۷۷ هزار و ۷۴۹ دلار سهم واردات کالا از ترکمنستان به ایران بود.

سال ۱۴۰۰ حجم کل تجارت میان این ۲ کشور با افزایش چشمگیری روبه‌رو شد. بر این اساس در سال ۱۴۰۰ معادل یک میلیون و ۳۲۸ هزار و ۸۵۰ تن کالا به ارزش ۳۲۷ میلیون و ۴۹۵ هزار و ۳۲۳ دلار از ایران به ترکمنستان صادر شد که این رقم در مقایسه با سال ۹۹ معادل ۱۳۹ درصد رشد داشت.

■ **آذربایجان**

آمارها نشان می‌دهد سهم جمهوری آذربایجان در سبد تجارت خارجی ایران چندان زیاد نیست. جمهوری آذربایجان کشوری با مساحت ۸۶ هزار و ۶۰۰ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۱۰ میلیون نفر، همسایه شمال غربی ایران است. مسائل و چالش‌های منطقه‌ای و اختلافات این کشور با ارمنستان یکی از دلایل مهم کاهش میزان تجارت ایران و جمهوری آذربایجان است. بر این اساس در سال ۱۴۰۰ میزان صادرات ایران به جمهوری آذربایجان ۸۲۹ هزار تن به ارزش ۵۶۵ میلیون دلار بود که این رقم در مقایسه با مدت مشابه سال ۹۹ معادل ۱۱ درصد افزایش در ارزش داشت. میزان واردات از جمهوری آذربایجان نیز در سال ۱۴۰۰ به ارزش ۴۱ میلیون و ۶۹۵ هزار و ۱۴۶ دلار بود.

به طور کلی حجم کل تجارت ایران با جمهوری آذربایجان در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۹۹ معادل ۷ درصد کاهش داشت.

■ **ترکیه**

ترکیه سومین و مهم‌ترین شریک تجاری ایران پس از چین و عراق است. دولت ترکیه نیز ایران را به عنوان یکی از شرکای تجاری مهم و ارزشمند در خاورمیانه قلمداد می‌کند.

معاون مدیرکل امور اتحادیه اروپایی و قراردادهای بین‌المللی وابسته به وزارت تجارت ترکیه در این رابطه گفته است: «سعی داریم میان ترکیه و ایران یک مکانیزم تجاری راه‌اندازی کنیم تا ایران امتیاز واردات ۱۴۰ محصول کشاورزی را از ترکیه دریافت کند و ما هم بتوانیم به امتیاز واردات ۱۲۵ کالای صنعتی از ایران دست یابیم». بر اساس آمارهای ارائه شده از سوی سازمان توسعه تجارت، در سال ۱۳۹۹ معادل ۶ هزار و ۳۸۲ هزار تن کالا به ارزش ۲ میلیارد و ۵۲۶ میلیون دلار از ایران به ترکیه صادر شد. سال ۱۴۰۰ میزان صادرات کالا از ایران به ترکیه افزایش چشمگیری را تجربه کرد، به این ترتیب که ۱۵هزار و ۷۳۸ هزار تن کالا به ارزش ۶میلیارد و ۸۱ میلیون دلار به ترکیه صادر شد که این میزان در مقایسه با صادرات کالا در سال ۹۹ معادل ۱۴۷ درصد در وزن و ۱۴۱ درصد در ارزش کالاهای صادراتی افزایش داشت.

در بخش واردات نیز در سال ۹۹ معادل ۴ هزار و ۸۶۲ هزار تن کالا به ارزش ۴ میلیارد و ۳۹۷ میلیون دلار از ترکیه وارد ایران شد که این رقم در سال ۱۴۰۰ با کاهش ۲۳ درصدی در وزن و افزایش ۲۰ درصدی در ارزش کالا، به ۳ هزار و ۷۲۷ هزار تن به ارزش ۵ میلیارد و ۲۹۲ میلیون دلار رسید.

■ **روسیه**

یکی از بزرگ‌ترین شرکای تجاری ایران، روسیه یا همان فدراسیون روسیه است. سال ۱۴۰۰ میزان صادرات ایران به این کشور در مقایسه با سال ۹۹، ۱۵ درصد افزایش داشته است. بر این اساس سال ۹۹ در مجموع یک‌هزار و ۵۱ هزار تن کالا به ارزش ۵۰۴ میلیون دلار از ایران به روسیه صادر شد که این رقم سال ۱۴۰۰ به میزان یک‌هزار و ۱۴۰هزار تن کالا به ارزش ۵۷۹ میلیون دلار افزایش یافت. در بخش واردات کالا نیز سال ۹۹ معادل ۲ هزار و ۹۳۳ هزار تن کالا به ارزش یک میلیارد و ۳۰ میلیون دلار از روسیه وارد ایران شد که این رقم در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۲۹ درصدی در وزن و ۶۱درصدی در ارزش، به ۳ هزار و ۷۷۸ هزار تن به ارزش یک میلیارد و ۶۶۳ میلیون دلار رسید.

■ **قزاقستان**

یکی دیگر از شرکای تجاری در همسایگی شمال ایران قزاقستان است. این کشور با مساحت ۲ میلیون و ۷۲۴ هزار و ۹۰۰ کیلومتر مربع و جمعیتی حدود ۱۹ میلیون نفر دومین کشور بزرگ همسایه شمالی ایران است که به عنوان یکی از مقاصد صادراتی ایران، نقش مهمی در تجارت خارجی کشور ایفا می‌کند. سال ۹۹ حجم کل تجارت میان ایران و قزاقستان بیش از ۴۲۶ هزار تن کالا به ارزش ۲۰۴ میلیون و ۱۲۲ هزار دلار بود. در سال ۹۹ معادل ۳۳۶هزار و ۵۶۷ تن کالا به ارزش ۱۶۶ میلیون و ۷۷۸ هزار دلار از ایران به قزاقستان صادر شد.

حجم کل تجارت ایران با قزاقستان در سال ۱۴۰۰ به دنبال سیاست‌گذاری‌های دولت سیزدهم برای افزایش روابط تجاری با کشورهای همسایه شمالی ایران، به شکل قابل توجهی افزایش یافت. بر این اساس در سال ۱۴۰۰ حجم کل تجارت ایران و قزاقستان ۲۷ درصد رشد نشان می‌دهد. طبق آمار ارائه شده از سوی سازمان توسعه تجارت، در سال ۱۴۰۰ میزان صادرات ایران به قزاقستان با رشد ۹ درصدی به ۴۹۱ هزار تن کالا به ارزش ۱۸۳ میلیون و ۱۲۴ هزار دلار رسید. همچنین در بخش واردات نیز میزان واردات کالا از قزاقستان به ایران با رشد ۱۰۸ درصدی به ۲۱۷ هزار تن کالا به ارزش ۷۷ میلیون و ۸۶۰ هزار دلار رسید. رشد آمار تجاری ایران و قزاقستان نشان از آن دارد که ظرفیت‌های بیشماری برای گسترش روابط تجاری و اقتصادی میان ۲ کشور وجود دارد که می‌توان از آن به نحو احسن استفاده کرد.

■ **ازبکستان**

ازبکستان نیز یکی از کشورهای شمالی ولی غیرهم‌مرز با ایران است که از جمله شرکای مهم تجاری ایران محسوب می‌شود. بر اساس آمار ارائه‌شده از سوی سازمان توسعه تجارت، ازبکستان در میان شرکای تجاری ایران با بیشترین تراز تجاری مثبت در سال ۱۴۰۰ جایگاه یازدهم را از آن خود کرده است. در حالی که سال ۹۹ حجم کل تجارت ایران و ازبکستان ۴۰۳ هزار تن کالا به ارزش ۲۵۵ میلیون و ۴۳۳ هزار دلار بود، سال ۱۴۰۰ این رقم با رشد ۹۷ درصدی به ۷۶۰ هزار و ۴۶۰ تن کالا به ارزش ۵۰۳ میلیون و ۹۲۱ هزار دلار رسید. در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۹۸ هزار و ۹۴۵ تن کالا به ارزش ۳۸۹ میلیون و ۳۶۴ هزار دلار از ایران به ازبکستان صادر شد که این رقم در مقایسه با سال ۹۹ معادل ۱۳۷ درصد رشد داشت. همچنین در بخش واردات نیز در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۱ هزار تن کالا به ارزش ۱۱۴ میلیون و ۵۵۶ هزار دلار از ازبکستان به ایران وارد شد که در مقایسه با سال ۹۹ رشد ۲۵ درصدی داشت.

بهبود تجارت با همسایگان در سال ۱۴۰۰

ارزآوری ۲۶ میلیاردی از کشورهای همسایه

طبق آمارهای منتشرشده از سوی گمرک ایران تجارت کشور با همسایگان در سال ۱۴۰۰ با رشد ۲۳ درصدی در وزن به بیش از ۱۰۰ میلیون تن و رشد ۴۳ درصدی در ارزش، به بیش از ۵۱ میلیارد دلار رسید. به این ترتیب ۱۰۰ میلیون و ۱۲۱ هزار تن کالا به ارزش ۵۱ میلیارد و ۸۷۵ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ بین ایران و ۱۵ کشور همسایه تبادل شد که ۷۵ میلیون و ۴۴۵ هزار تن به ارزش ۲۶ میلیارد و ۲۹ میلیون دلار سهم صادرات ایران به این کشورها و ۲۴ میلیون و ۶۸۶ هزار تن به ارزش ۲۵ میلیارد و ۸۴۶ میلیون دلار نیز سهم واردات بود. همچنین در سال ۱۴۰۰ ارزش صادراتی به کشورهای همسایه افزایش ۱۲ درصدی در وزن و ۲۹ درصدی در ارزش را تجربه کرد و در واردات نیز رشد ۶۸ درصدی در وزن و ۶۰ درصدی در ارزش به ثبت رسید. در این راستا عراق، ترکیه، امارات عربی متحده، افغانستان و پاکستان ۵ مقصد اول کالاهای صادراتی ایران به ۱۵ کشور همسایه در سال ۱۴۰۰ بودند. در بخش واردات نیز امارات عربی متحده، ترکیه، روسیه، عراق و عمان ۵ کشور نخست طرف معامله با ایران برای تامین نیازهای کشور در بین همسایگان در سال ۱۴۰۰ بودند.

مقایسه حجم صادرات ایران به کشورهای شمالی در سال‌های ۹۹ و ۱۴۰۰

کشور	حجم صادرات (دلار)		میزان تغییر(درصد)
	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	
ترکمنستان	۱۳۶،۶۰۳،۳۰۰	۳۲۷،۴۹۵،۳۲۳	۱۳۹
ارمنستان	۳۰۴،۵۱۸،۳۳۵	۳۰۴،۴۳۹،۹۴۳	۰
روسیه	۵۰۴،۰۰۰،۰۰۰	۵۷۹،۰۰۰،۰۰۰	۱۵
قزاقستان	۱۶۶،۷۷۸،۰۰۰	۱۸۳،۱۲۴،۰۰۰	۹
ازبکستان	۱۶۳،۵۷۸،۶۷۸	۳۸۹،۳۶۴،۰۰۰	۱۳۷
آذربایجان	۵۱۰،۸۲۱،۵۵۵	۵۶۵،۰۰۰،۰۰۰	۱۱
ترکیه	۲،۵۲۶،۰۰۰،۰۰۰	۶،۰۸۱،۰۰۰،۰۰۰	۱۴۰،۷